

Джерело: Інноваційний розвиток вищої освіти: глобальний та національний виміри змін: матеріали III Міжнародної науково - практичної конференції (06 – 07 квітня 2016 року, м. Суми). – Том 2. – Суми : Вид - во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2016. – 268 с. – С.239-243

Черних О.О.

пошукувач кафедри соціальної педагогіки

Луганський національний університет ім. Т.Шевченка

ПРАВА ЛЮДИНИ В ІНТЕРНЕТІ

ЯК АКТУАЛЬНИЙ НАПРЯМ РОБОТИ СОЦІАЛЬНО ПЕДАГОГА

Інтернет щодня заповнює та змінює всі сфери життя людини – від міжособистісних стосунків та щоденних господарських справ до навчання та участі в управлінні країною. За даними Міжнародного союзу електрозв'язку у 2000 році налічувалось 400 млн Інтернет-користувачів, а наприкінці 2015 року – 3,2 млрд, 2 млрд з яких – мешканці країн, що розвиваються.

Поняття прав людини у звичному для суспільства значенні зазнали й продовжують зазнавати впливу Інтернету як віртуального середовища, в якому можуть реалізуватися та порушуватись права й свободи людини.

Враховуючи збільшення кількості дітей та молоді, що проводять значний час в Інтернеті, та визнаючи Інтернет впливовим фактором соціалізації сучасної дитини, ми вбачаємо важливу роль соціального педагога в просуванні ідеї прав людини в онлайн середовищі серед дітей, батьків та педагогів.

Метою нашого доповіді є дослідження формування поняття «права людини онлайн».

Аналіз наукової літератури показує, що одним з перших українських науковців, хто розкриває зв'язок прав людини та Інтернету став юрист А. Пазюк; права дитини в цифрову епоху досліджує С. Лівінгстон; захист прав дитини як соціально-педагогічну проблему розглядають Н. Агаркова, І. Ковчина.

Основними міжнародними документами, які гарантують права людини, є Загальна декларація прав людини, Міжнародний пакт про громадянські та політичні права, Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні

права, Європейська конвенція про захист прав людини, Конвенція ООН про права дитини.

Задля просування ідеї прав людини в Інтернеті міжнародними організаціями розробляються та впроваджуються низка рекомендацій, конвенцій, керівництв тощо. Питання прав людини в Інтернеті розглядаються у документах ООН, ЮНІСЕФ, Ради Європи, Європейської комісії та інших міжнародних організацій. Держави змінюють національне законодавство задля реалізації прав людини в Інтернеті та посилення механізмів їх захисту.

Зі стрімким розвитком технологій дуже складно визначити час, коли саме поняття «прав людини» вперше застосувалось до Інтернет-середовища. Ми виділяємо лише деякі, на наш погляд, значимі події для розвитку поняття «права людини онлайн».

Так, ідея застосування поняття прав людини до управління Інтернетом з'явилась в другій фазі Всесвітнього саміту з питань інформаційного суспільства (Женева, Швейцарія, 2003) і отримала широке схвалення на Туніській зустрічі на вищому рівні в 2005 році.

На III Форумі з управління Інтернетом у 2008 році (Хайдарабад, Індія), учасники сформулювали, що розвиток прав людини і принципи для розвитку Інтернету тісно пов'язані: принципи повинні забезпечувати онлайн середовище, яке підтримує права людини. Тоді ж була створена Динамічна коаліція Інтернет прав та принципів. Протягом 2009 та 2010 року Коаліція працювала над першою версією Хартії прав людини і принципів в Інтернеті, яка була оприлюднена у 2011 році. Хартія інтерпретує та пояснює універсальні права людини в новому контексті – в Інтернеті.

Коаліція визначає 10 загальних принципів, серед яких «Принцип загальності та рівності»: всі люди народжуються вільними і рівними у своїй гідності та правах, які повинні дотримуватися, захищатися і реалізуватися в онлайн-середовищі. «Принцип права та соціальної справедливості» проголошує Інтернет простором для заохочення, захисту і здійснення прав людини та покращення соціальної справедливості. Кожна людина зобов'язана поважати права інших в онлайн-середовищі.

Хартія заснована на існуючих правах людини, тому більшість обов'язків покладається на державу. Але разом з тим зростає розуміння того, що приватний сектор також зобов'язаний дотримуватися прав людини. Це підкреслюється у Керівних принципах ООН підприємницької діяльності в аспекті прав людини (2011).

Зазначимо, що процес розробки Хартії триває і кожен зацікавлений може прийняти участь в її доопрацюванні.

На 21 сесії ООН у 2012 році спеціальний доповідач з питань про заохочення і захист права на свободу думок та їх вільне вираження Франк Ла Рю підкреслив, що немає необхідності вводити нові правозахисні стандарти для Інтернету, оскільки принципи і доктрини в області прав людини застосовуються як в режимі оффлайн, так і в режимі онлайн.

Значну увагу просуванню ідей реалізації, поваги та захисту прав й основних свобод людини в Інтернеті приділяє Рада Європи, членом якої Україна є з 1995 року.

У 2011 році Комітет міністрів Ради Європи у Декларації про принципи управління Інтернетом підкреслив своє бачення Інтернету, орієнтованого на людину і побудованого на засадах поваги до прав людини.

У 2012 році Комітет Міністрів Ради Європи створив Комітет експертів із прав Інтернет-користувачів (MSI-DUI), завданням якого стало «не створення нових прав людини, а дослідження можливості застосування вже існуючих прав до Інтернету».

У 2014 році Комітет Міністрів Ради Європи приймає Рекомендації СМ / Rec (2014) 6 та зазначає, що держави-члени Ради зобов'язані забезпечити для всіх права людини та основні свободи, закріплені в Європейській конвенції про захист прав людини. Це зобов'язання також діє в контексті використання Інтернету. У Рекомендації підкреслюється, що існуючі права людини та основні свободи в рівній мірі відносяться як до оффлайн, так і до онлайн. Ніхто не повинен бути об'єктом незаконного втручання в здійснення їх прав людини та основних свобод при роботі в Інтернеті.

Вже у 2014 році Рада Європи представляє Керівництво з прав людини для Інтернет-користувачів (далі – Керівництво), де йдеться мова про те, що означають права і свободи на практиці в контексті Інтернету, як вони можуть бути реалізовані і як можуть бути захищені кожною людиною. Дане Керівництво засноване на Європейській конвенції з прав людини, інших конвенціях Ради Європи та інструментах, які розкривають різні аспекти захисту прав людини. Відзначається, що питання захисту прав людини в Інтернеті на стадії розробки і відкрито для періодичного оновлення.

Діти та молодь, як наголошується в Керівництві, мають право на особливий захист і допомогу при роботі в Інтернеті. Вони мають право на освіту, щоб захистити себе від Інтернет загроз, та вони повинні бути під особливим захистом від перешкод для свого фізичного, психічного і морального благополуччя, в тому числі, від сексуальної експлуатації та наруги в Інтернеті та інших форм кіберзлочинності.

Англійська дослідниця С. Лівінгстон, підкреслюючи, що один з трьох користувачів Інтернету є дитиною, наголошує, що із зростанням технологій дитячі організації, представники приватного сектору, регулюючі органи мають опікуватись тим, що права дітей потребують такої ж реалізації онлайн, як і оффлайн. Права дитини, викладені в Конвенції ООН прав дитини, дослідниця застосовує до онлайн середовища.

Відповідальність за забезпечення прав людини та основних свобод покладається на держави-члени Ради Європи. Зобов'язанням держав також є здійснення контролю над приватними компаніями.

Виходячи з того, що Інтернет здебільшого є продуктом приватних компаній, ми припускаємо, що реалізація та порушення прав людини в Інтернеті має трьохсторонній характер: людина-приватна компанія (провайдер Інтернет-послуг чи Інтернет-доступу тощо)-держава. Кожна людина, чії права чи свободи порушується в Інтернеті, має право на ефективний засіб правового захисту як на національному, так і на міжнародному рівнях.

Світовий інтерес до просування теми прав людини в Інтернеті знайшов своє відображення і в Україні. З 2010 року в країні щороку проводиться Форум

з управління Інтернетом. Так, якщо одна з тем для обговорення у 2012 році лише частково розкривала поняття прав людини в Інтернеті та мала назву «Механізми захисту свободи слова та недоторканості особистого життя в мережі Інтернет», то у 2015 році під час 6 Українського форуму з управління Інтернетом вже була окрема панельна дискусія за темою «Інтернет і права людини, захист прав інтернет-користувачів».

Важливою подією для впровадження національних механізмів реалізації прав і свобод Інтернет-користувачів став аналіз чинного законодавства групою українських юристів на чолі з А. Пазюком у 2015 році. Згідно висновків та рекомендацій в Україні необхідно вжити комплексних заходів з метою своєчасного та адекватного реагування на виклики інформаційного суспільства, зокрема прийняти нові та переглянути існуючі нормативні акти щодо прав на повагу до приватного життя, свободу мирних зібрань, забезпечити ефективне функціонування судових та позасудових механізмів захисту прав Інтернет-користувачів тощо. Окрема рекомендація стосується необхідності включення до навчальних програм загальноосвітніх закладів основ безпечного користування Інтернетом та ознайомлення з правами Інтернет-користувачів.

Щодо практичного інструментарію для роботи соціального педагога нам здається доречним використання у навчальному закладі двох ресурсів, що розроблені у 2015 році за сприяння спільної програми Європейського Союзу та Ради Європи «Зміцнення інформаційного суспільства в Україні».

По-перше, це методичний посібник «Освіта в сфері прав людини в Інтернеті», що створений на основі Керівництва з прав людини для Інтернет-користувачів та складається з теоретичної частини та 5 тренінгових вправ для роботи з групою (батьків, вчителів, дітей).

По-друге, це онлайн-курс «Права людини та Інтернет», який передбачає ознайомлення Інтернет-користувачів з їх правами в онлайн-середовищі, а також презентацію механізмів та засобів захисту таких прав.

Таким чином, поняття прав людини в рівному ступені все більше застосовується до онлайн середовища, як і до оффлайн; все більше зусиль приділяється просуванню ідеї прав людини та основних свобод онлайн;

реалізація та порушення прав людини в Інтернеті має трьохсторонній характер; діти та молодь потребують освіти і простору для реалізації і захисту своїх прав онлайн.